SOSYALİZM NEDİR?

JOHN STRACHEY

SOSYAL YAYINLAR

SOSYAL YAYINLAR: 1

JOHN STRACHEY

Sosyalizm Nedir?

N. Erken
Tarafından İngilizceden Çevrilmiştir.

İSTANBUL — 1961



TAN GAZETESİ VE MATBAASI
İSTANBUL — 1961

BİRKAÇ SÖZ

Bu kitaptaki yazılar ilk defa "Sosyalizm Nedir?" başlığı altında TAN gazetesinde tefrika edildi. Daha sonra 1945 yılında Yurt ve Dünya Yayınları arasında kitap halinde çıktı, kısa zamanda da tükendi.

İlk baskının ön sözünde de belirtildiği gibi, tanınmış İngiliz iktisatçısı John Strachey'nin, İngilterede İşçi Partisini iktidara getiren 1945 seçimlerinden önce halk için yazdığı bu kitap sosyalizm hakkında kısa ve faydalı bilgiler vermektedir.

"Plânlı ekonomi", "sosyalizm" gibi meselelerin aydınlarımız arasında sınırlı da olsa artık münakaşa edildiği, halkın da dikkatini yavaş yavaş çekmeğe başladığı şu sıralarda faydalı olacağı inancıyla kitabın ikinci baskısını yaptık.

Sosyalizm hakkında dilimizde yayınlanmış öteki eserlere göre çok duru bir ifade ve tutarlı bir metodla kaleme alınmış olan bu eserin, sosyalizm konusundaki bilgilerimizi karışıklık ve bulanıklıktan biraz olsun kurtaracağını umuyoruz.

Kitabın ikinci baskısını yaparken ilk baskıdaki metin üzerinde herhangi bir değişiklik yapılmamıştır.

Okuyuculardan ricamız, metnin içinde geçen bazı bilgilerin ve rakamların yorumlanışında kitabın kaleme alındığı tarihi ve o günlerin İngilteresini gözönünde tutmalarıdır.

S. Y.

KAPİTALİZM VE SOSYALİZM

MÜLKİYET MESELESİ

Vaktiyle tanınmış bir katolik rahibile bir münazara yapmıştım. Münakaşamız bilhassa mülkiyet meselesi üzerinde temerküz etmişti. O, ferdî ve hususî mülkiyetin taraftarı olduğunu iddia etti. Fakat ben de ayni fikirde olduğumu söylediğim zaman şaşırdı.

«Siz bir sosyalist olduğunuza göre buna nasıl taraftar olabilirsiniz?» dedi. Ben de sırf bu yüzden, yâni ferdî ve hususî mülkiyetin lehinde olduğum için sosyalist olduğumu söyledim.

«Benim kapitalizmden asıl şikâyet ettiğim nokta, kapitalizmin İngiliz halkının büyük bir kısmını ferdî, hususî mülkiyetten mahrum etmiş olmasıdır» dedim ve kendisine halkımızın beşte dördünün yüz İngiliz lirasından aşağı bir mülkiyetle hayatının sonuna vardığını gösteren rakamları zikrettim.

Fakat o buna itiraz ediyor; sosyalizmin herkesin bildiğine göre halkın kendi mülkünün elinden alınması demek olduğunda ısrar ediyordu.

«Tabiî böyle zannedersiniz, dedim, çünkü size daima bunu böyle öğretmişlerdir. Gerçekte sosyalizmin asıl mânası onda dokuzumuza şimdikinden hiç değilse on misli fazla ferdî, hususî mülkiyet vermek, bugün elimize geçen

yiyecek, giyecek, ev, bahçe, otomobil, mobilya ve saireden on misli fazlasını temin etmek demektir.

«Fakat sosyalizm buna rağmen yine hususî mülkiyetin bazı kimselerin elinden alınması demek değil midir?» dedi.

«Elbette, öyle demektir», dedim. «Fakat bu, istihsal vasıtalarının mülkiyetinin hususî ellerden, yani bunu elinde tutan dört milyonun elinden alınması demektir. Bunu sırf şunun için yapmak istiyoruz: Çünkü başka neviden münasip miktarda hususî mülkiyeti halkın eline vermenin yegâne yolu budur.»

MÜLKİYET KAÇ ÇEŞİTTİR?

Mesele şudur; hususî mülkiyetin birbirinden tamamile ayrı iki çeşidi vardır: bir çeşidi istihsal vasıtalarında mülkiyet - yani bir fabrikanın, bir madenin, toprağın hususî mülkiyet oluşu. Öteki çeşidi ise istihlâk eşyası üzerindeki hususî mülkiyettir. Meselâ yiyecek, giyecek, ev, ev eşyası, otomobil, bahçe, işten tasarruf yaptıran vasıtalar, eğlence imkânları, hülâsa bilfiil kullandığımız ve istihlâk ettiğimiz şeyler üzerindeki hususî mülkiyettir.

İşte bu iki çeşit hususî mülkiyetin birbiriyle karıştırılmasındandır ki bu sonsuz hatalar meydana çıkmaktadır. Halbuki bu iki şeyi birbirine karıştırmamak kolaydır. Çünkü bu iki çeşit hususî mülkiyeti birbirinden ayırt etmenin br tek kaidesi vardır.

Birinci çeşitten olan hususî mülkiyet (yani istihsal vasıtaları üzerindeki hususî mülkiyet) bir şahsa gelir getiren bir mülkiyettir. Halbuki ikinci çeşitten olan hususî mülkiyet (yani istihlâk eşyası üzerindeki hususî mülkiyet) şahsa gelir getiren bir mülkiyet değildir.

Meselâ, eğer elinizde Birmingham'ın Austin otomobil fabrikasına ait beş yüz İngiliz liralık hisse senedi varsa bu

senetlerden siz bir gelir almış olursunuz. Fakat eğer elinizde bir Austin otomobili bulunursa, böyle bir otomobiliniz olduğu için size bir gelir temin etmek kimsenin aklından bile geçmez. Bilâkis, siz bu otomobil yüzünden bir hayli vergi vermeğe, bir sürü tamir masrafı ödemeğe mecbur olursunuz. Görüyorsunuz ki ikisi arasında temelli bir fark var.

Şimdi eğer elinizde Austin fabrikasının hisse senetlerinden varsa, bu fabrika memleketin istihsal vasıtalarından biri olduğu içindir ki size bu mülkiyetinizden dolayı bir gelir tediye ederler. Halbuki bir otomobiliniz olursa size hiç bir gelir vermezler, çünkü bu otomobil istihsal vasıtalarından değildir. O, bir müstehlik eşyasıdır. İşte kapitalizmin yerine koyabileceğimiz yegâne sistem olan ve umumiyetle sosyalizm denen sistem bu ikinci çeşit hususî mülkiyeti daha çok fazlalaştırmak için birinci çeşit hususî mülkiyeti kaldırmayı güden sistemdir.

Yani, bugün sadece dört milyon kişinin elinde bulunan istihsal vasıtalarını bunların elinden alıp bütün halkın eline vermek demektir. Bunu yapmaktan maksat, ücretli işçi olan kırk üç milyon insanın ancak ve ancak bu sayede emeklerinin tam karşılığını alabilmelerini temin etmektir. Bütün meselelerimizin yegâne gerçek hal şekli budur.

İSTİHSAL VASITALARININ UMUMUN MÜLKÜ OLMASI

Peki, bu dört milyon kişinin elinde bulunan fabrika, maden, arazi şeklindeki istihsal vasıtaları bunların elinden alınıp ne yapılacak? Bunlar devletin eline verilecek ve hepsi de devlet memurları tarafından mı işletilecek?

Bir çok kimselerin sosyalizmden anladığı şeylerden biri de işte budur. Zaten sosyalizm hakkında bir sürü çeşitli ve asılsız fikirler vardır. Hattâ kendisini sosyalist sananlar arasında bile böyle asılsız fikirleri olanlar vardır.

Hayır, sosyalizm bütün istihsal vasıtalarının umum tarafından temellük edilmesi demektir, fakat bu, hepsinin devlet tarafından temellük edilmesi demek değildir. Memleketin büyük sanayii, meselâ demiryolları hiç şüphe yok ki doğrudan doğruya veya dolayısile devletin elinde olacaktır. Bu gibi büyük âmme hizmetlerinin (ki elektrik enerjisinin taksimi de buna bir misaldir) bir merkezden idaresinde muazzam tasarruflar elde edilir. Fakat bunlarda bile bu sanayi işlerinin kendilerinin fiiliyatta bir takım heyetler, komisyonlar, daireler ve saire tarafından işletilmesi lâzımdır, amma bütün bunların sermayesi âmmenin mülkiyetidir.

Bunların dışında daha bir çok sanayi kolları var. Bunlar daha küçük ve daha mahallî sanayi işleridir. Bunların mahallî idareler, belediyeler, nahiye meclisleri ve saire tarafından işletilmesi lâzımdır. Sonra, kooperatifler için geniş bir saha var. Meselâ istihlâk eşyasının perakende tevzii işi vardır ki bunun istihlâk kooperatifleri tarafından yapılması lâzımdır. Fazla olarak sosyalist cemiyette daha uzun müddet bilhassa eşyanın perakende tevziinde bir kişilik, iki kişilik yani kimseyi istsmar etmeyen küçük ticaret erbabına yer bulunacaktır.

Bundan başka, son zamanlardaki bir tecrübenin gösterdiği gibi, sosyalist cemiyette istihsal yapanlar arasında elbirliğine yer vardır. İşçiler arasında, kendi isteklerile kurulan zümreler veya cemiyetler olabilir ki bunlar bir zümre olarak istihsal vasıtalarına malik olabilirler ve işçiliğini de kendileri yaparlar. Bilhassa ziraat, bu çeşit teşkilâtlanmaya en elverişli bir saha olarak gözüküyor.

Hülâsa, kapitalizmde çeşit çeşit sınaî ve içtimaî teşkilât şekilleri olduğu gibi sosyalizmde de böyle çeşitli şekiller vardır. Fazla olarak, ana hatlarını yukarıda çizdiğimiz umumî mülkiyet şekilleri, sosyalist bir cemiyetin başlangıcını sağlıyabilecek gerçek şekillerdir. Yoksa sosyalist ce-

miyet inkişaf ettikçe umumî mülkiyetin başka ve daha yüksek şekilleri de meydana gelecektir. Esaslı olan nokta: Sosyalist teşkilâtın çeşitli şekillerinin hepsinde bulunan şeyin, istihsal vasıtalarının umumun mülkiyeti olmasıdır.

SOSYALİZM KIRTASİYECİLİK Mİ DEMEKTİR?

Vardığımız bu netice, sosyalizme karşı eskidenberi çevrilen malûm bir itirazı, yani sosyalizm demek memleketi bir sürü memurlarla doldurmak demektir, itirazını da aydınlatır. Eğer memurla idareciler, müdürler, ustabaşılar kastediliyorsa hiç şüphe yok ki sosyalist cemiyette de bu gibi adamların bulunması zarurîdir. Fakat, —bu noktaya dikkat edelim— sosyalizmde bunlar bugünkünden çok daha az olacaktır. Bugünkü büyük İngiliz tröstlerinden herhangi birini tanıyan bir kimse, bunların müdürlerden, kâtiplerden, mümeyyizlerden, satış müdürlerinden zat işleri müdürlerinden ve saireden mürekkep muazzam bir bürokrasi tarafından işletildiğini bilir. Bunlar devletin hizmetinde değil de meselâ bir «İmperilal Chemical Industries» veya «Unilever» ve «Vickers» gibi büyük firmaların veya törslerin hizmetinde çalıştıkları için biz bunlara memur demeğe alışmamışız. Halbuki her şeye rağmen bunlar da nihayet memurdurlar. Bunlar, cemiyet namına değil, bir takım zenginler namına çalışan memurlardır.

Halbuki sosyalizm, sınaî ve iktisadî teşkilâtı düzenlediği ve bu suretle bu teşkilâtı son derecede basitleştirdiği için bu kadar memura ihtiyacı olmıyacaktır. Büyük tröstler çok defa birbirlerile rekabet ederler; fazla olarak mallarını zaten haddinden fazla stokla dolmuş olan pazarlara satmak zorundadırlar. Bu yüzden bunlar gerçek mânasiyle bir sürü lüzumsuz enerji ve zaman israf ederler, hattâ; mallarını satmak için, bu malları istihsal etmekte kullandıkları memur-

lardan fazla memur kullanırlar. Sonra, sosyalizmde piyasa meselesi diye bir mesele yoktur ve hiç bir zaman olmıyacaktır da. İstihsal edilen her faydalı şeyi satmak için hiç bir zorluk olmıyacağına göre bu bir sürü satış memurlarına lüzum kalmaz, bu işlerde çalıştırılan insanlar müstahsil olan işlere konabilir.

KÂR İÇİN İSTİHSAL, KULLANMA İÇİN İSTİHSAL

Kapitalist sistemde istihsal kâr gayesi gözetilerek yapılır, halbuki sosyalizmde istihsal, meydana getirilen mahsullerin kullanılması gayesiyle yapılır, deniyor. Bunun mânası nedir?

Kâr maksadile istihsalin ne demek olduğunu hepimiz biliyoruz. Kapitalizmde ücretlerin nihayet sabit bir hale gelişi, iş verenlerin ve onların ortaklarının gittikçe artan bir servet elde etmeleri demektir. Fakat bu hükmü verdiğimiz zaman farkına varmadığımız nokta şudur: Kapitalist sistemde istihsal ancak ve ancak böyle bir fazla servetin sermaye sahiplerinin cebine girmesi sayesinde mümkün olabilir.

Halbuki sosyalizmde kâr, iktisat sisteminin nâzımı olmaktan çıkar. O zaman, neyi istihsal edeceğinizi size tayin edecek olan başka esaslar bulmanız lâzım gelir. İşte kâr esası yerine konabilecek olan bu düzenleme esasına «plânlaştırma» diyoruz. Her sosyalist cemiyette her yıl ne gibi eşyanın, ne nisbetler dahilinde istihsal edileceğini tayin edecek olan bir plânlaştırma heyetinin bulunması lâzımdır. Bu heyet bütün milletin ihtiyaçlarının yekûnunu tahmin edecek, diğer taraftan da memleketin bütün istihsal kaynaklarını takdir edecektir. O zaman bu ikisini, yani milletin ihtiyaçlarile memleket kaynaklarının birbirine denk getirilmesini temin edecektir. İstihsal için lâzım gelen bilgileri,

işçileri, makineleri, binaları, ham maddeleri vesaireyi icap eden işlere göre tertipliyecektir.

Fakat bu çok zor bir iş değil mi?

Elbette zordur. Ama yapılması da o nisbette elzem. Sonra bunu yapmamak, yapmaktan daha da kolay değil. Çünkü, kapitalist sistemde sulh zamanında biz sadece her şeyi oluruna bırakıyoruz. Bu sistemin devir devir içine düştüğü korkunç anarşi hali de işte bundan ileri geliyor.

Dahası var! Biz bugün böyle bir plânlaştırmanın mümkün olduğunu bir vâkıa olarak biliyoruz. Ne zaman başımıza bir harp çıksa ister istemez baş vurduğumuz usûl odur. Bu harp yılları içinde bir taraftan harp gemilerine, toplara, tüfeklere, tanklara, uçaklara vesair vasıtalara olan ihtiyaçlarımızı hesaplarken, öte yandan da bütün sivil halkın yiyecek, giyecek vesaire ihtiyaçlarını hesaplarken memleketin bütün istihsal kaynaklarile nüfusun bütün ihtiyaçlarını karşılaştırıp denkleştirmiş olmuyor muyduk? O zaman da bir taraftan kaynaklarımızı, öte taraftan ihtiyaçlarımızı hesaplamış, bu ikisini denkleştirmek için elde mevcut bilgi, işçi, makine, bina, ham madde vesaireyi en iyi ne şekilde kullanacağımızı tayin etmiştik. Netice ne oldu?

Netice harp yıllarında İngilterede gözlerimizle gördüğümüz gibi, bir mucize oldu. Peki, ayni şeyi harp zamanında yaptığımız gibi, sulh zamanında da yapabilir miyiz? Elbette yapabiliriz. Yalnız yapabiliriz, değil, yapmamız lâzım. Hem de yapacağız. Bu da ancak adım adım sosyalist bir ekonomi sistemine geçmek suretiyle olabilir.

İSTİHSAL VASITALARININ KURTARILMASI

Demek ki sosyalizm bugün elinde mülkiyet denmiye lâyık hiç bir şeyi kalmamış olan yüzde 90 halkın istihsal vasıtalarını yeniden kurtarması demektir.

Bununla neyi kastediyoruz?

Bu kurtarmak tâbirini kasten kullanıyorum. Çünkü bir zamanlar, hiç değilse, büyük bir çoğunluğumuz istihsal vasıtalarına maliktik. İşte bu mânada sosyalizm, bugünkü kapitalizmin meydana çıkışından önceki şartlara dönmek oluyor. Ama, istihsal vasıtalarının mülkiyetinin umuma yayılması haline şimdi yepyeni bir yoldan gidiyoruz. Çünkü kapitalizmin bir buçuk asırlık tarihi içinde istihsal vasıtaları o kadar müthiş çoğalmıştır ki, bunları fertler için parçalayıp bölmek, biz istesek bile, akıl kârı değildir.

Onun için bunların şimdi müşterek olarak, umumî olarak temellük edilmesi lâzım geliyor. Sosyalizmde herkese taksim edilerek paylaşılan şey, istihsal vasıtaları değil, bu istihsal vasıtalarının mahsulleridir.

SOSYALİZMDE İŞÇİ ÜCRETLERİ NE OLACAK?

Bugünkü dertlerimizin sırrının, işçinin hafta sonu aldığı yevmiye zarfının içinde saklı olduğunu herkes biliyor. Bugünkü ekonomi sisteminde işçinin yevmiyesi gittikçe iniyor. Bu iniş, işçinin asgari yaşıyabileceği seviyeye kadar devam ediyor.

Peki sosyalizmde işçilerin yevmiyeleri nasıl olacak? Nasıl tayin edilecek?

Sosyalist sistemde de işçi yevmiyesi şüphesiz olacaktır. Fakat bu sistemde bu ücretin mikdarı çok daha başka bir şekilde tayin edilir.

Bugün yevmiyeler bir işçinin kendinden istenilen işi yapabilmesi için, yaşıyabilmesini ve bir aile geçindirebilmesini mümkün kılacak bir ölçüye göre tesbît edilir. Yani, işçilere verilen ücretlerin yekûnu ile işçinin istihsal ettiği şeyin miktarı arasında bir münasebet görülmez.

Halbuki sosyalist cemiyette işçilerin alacağı yevmiyelerin umumî seviyesi, işçilerin istihsal edebildikleri servet miktarına bağlıdır. Meselâ, eğer bahis konusu olan sosyalist cemiyet bu yıl X milyon liralık servet istihsal etmişse işçilere ödenecek olan bütün gündelik (avanslar, tekaüdiyeler, hastalara yardım ve saire de dahil) Y milyon lira olur. Eğer ertesi yıl memleket 1 + X milyon liralık kıymet istihsal ederse, yevmiyeler de, 1 + Y milyon lira değerinde olacaktır.

Yani bu, işçinin istihsal ettiği şeyin tam değerini alması demek oluyor. Ama dikkat ediniz bu, işçinin istihsal ettiği mahsulün tam değerini kendi yevmiyesi şeklinde alması demek değildir. Sosyalist cemiyette mahsul, gerçekte, üç yoldan dağıtılır:

MAHSULLERİN ÜÇ YOLDAN DAĞITIMI

Evvelâ, işçi kendi ferdî hissesini yevmiye halinde alır. İkincisi, «sosyal yevmiye» denilen payını alır. Yani istihsal ettiği mahsulün belirli bir kısmı, fert fert dağıtılması elverişli olmıyan istihlâk maddeleri stoku meydana getirmek için bir tarafa ayrılır. Meselâ, taşıt vasıtaları, eğitim işleri, geniş ölçüde gezme ve eğlenme hayatı, mektepler, yollar, parklar, jimnastik yerleri, oyun sahaları, işçi kulüpleri ve okuma salonları için işçinin mahsulünün değerinin bir kısmı ayrılır. Sonra meselâ sıhhî muayene gibi belli başlı istihlâk hizmetlerini fert fert taksim edemezsiniz. Bundan dolayı, işçinin istihsal ettiği servetin bir kısmı geniş tıb ve sıhhat bakımı hizmetlerinin, müesseselerinin, hastahane, sanatoryum, dinlenme yurtları vesaire gibi yerlerin masrafına gider. Sonra içtimaî sigortalar, işçi hastalandığı veya yaralandığı takdirde bakımı masrafları, ihtiyarlığında münasip bir tekaütlük verilmesi için de bir miktar paranın bir

tarafa ayrılması lâzımdır. Bütün bunların halka fert fert değil toplu bir halde temin edilmesi zarurîdir.

Fakat işçinin yarattığı bir üçüncü kısım servet vardır ki, gelecekteki servetin yaratılmasını kolaylaştırmak maksadile onun da ayrılması lâzımdır. Bir defa, mevcut istihsal vasıtalarının tamiri ve bakımı için, ikincisi yeni ve daha iyi istihsal vasıtalarının yapılması için bu servetin ayrılması lâzımdır. Eğer sosyalist bir memleket, süratle sanayileşmek istiyorsa bu ayrılan kısım daha büyük ölçüde olabilir; işçinin istihsal ettiği servetin üçte birini içine alacak kadar çok olabilir. Bu kısım, yeniden sanayie yatırılan kısımdır.

SOSYALİST SİSTEMDE SERMAYE YATIRILMASI

Peki ama, bunun kapitalist sistemdeki gibi sermayenin yeniden istihsale yatırılması usulünden bir farkı var mı?

Var, hem de pek çok farkı var. Kapitalist memleketlerde işçinin geçimini ve yaşamasını sağlıyacak hadden ötedeki sermaye fazlası, hudutsuz hususî mütkiyet halinde sermayedara ve onunla birlik olanlara gider. Onlar, bu kıymet fazlasının bir kısmını sanayie tekrar ya yatırırlar ya yatırmazlar. İsterlerse bunun son meteliğe kadar hepsini kendi zevkleri için sarfedebilirler veya meselâ küpe gömülen para gibi banknotlar halinde bir tarafa yığmak suretile âtıl bir hale sokarlar. Kapitalist sistemin kanunları ve ahlâk kaideleri altında onların bu hareketine kimse karışamaz da. Kendilerine ait olan bu serveti istediği gibi kullanabilirler.

Halbuki sosyalist sistemde yeniden istihsale yatırılmak üzere istihsal vasıtalarının bakımına ve ilerletilmesine ayrılmış olan servetin her meteliği halkın kendi müesseselerinin tam emanetine tevdi edilir. Bu müesseseler bun-

ları en faydalı şekilde harcar, yeni istihsal vasıtaları yapılınca halkın gündeliklerini yükseltebilecek şekilde kullanır.

Hülâsa, kapitalizmde zenginlern rant (toprak kirası), faiz ve kâr şeklinde bizden çekip aldıkları serveti tekrar verimli bir şekilde yatırmaları bir şans işidir. Fiiliyatta, onların bu kaynaklarla elde ettikleri kazanç o kadar muazzamdır ki büyük bir kısmını ister istemez istihsale yatırırlar, çünkü elde ettikleri servet yenmekle bitirilebilecek bir servet değildir. Zaten, onlara kârlarının büyük bir kısmını sağlıyan şeyler daima cemiyet içinden en faydalı olan şeyler de değildir.

Sosyalizmde ise, halkın millî ilerleyiş için ayrılmasına karar verdiği paranın, herhangi bir ferdin kendi hususî mülkiyeti haline gelmesine müsaade edilmez. Bu paranın tamamı emanet altına alınır, plânlaştırma heyetleri tarafından iyice araştırıldıktan sonra en lüzumlu ve en münasip şekilde yeniden istihsale yatırılır, istikbalde bütün halka daha çok yiyecek, daha çok giyecek, daha çok eşya, ev, otomobil vesaire temin edebilecek şekilde en faydalı yere harcanır.

Burada mühim bir meseleye geliyoruz: Sosyalist bir cemiyette ücretlerin umumî seviyesinin, istihsal edilen servet yekûnuna dayandığını, yâni memleketin istihsali arttıkça ücretlerin de yükseldiğini söylüyoruz. Peki, bu yekûndan herkesin payı eşit mi olacak? Yâni kısaca herkesin alacağı ücret bir mi olacak?

Hayır, öyle değil. İnsanlığın inkişafının bu safhasında sosyalizmde meselâ kalifiye bir işçinin kalifiye olmıyan bir işçiden fazla ücret alması yine de zarurîdir. Bir makine atölyesindeki en tecrübeli işçiye, ameliyat masasının başındaki en muvaffak operatöre, en rasyonel çalışan fabrika direktörüne, en muvaffak idareciye, büyük sanatkâra tecrübesiz işçiden veya ilk işi fabrikayı süpürmekten ibaret

olan bir delikanlıya veya kıza verilen ücretten daha yüksek olması zarurîdir.

Bazı kimseler, sosyalizmde herkese ayni ve eşit ücret verilmesinin hem mümkün, hem de istenen bir şey olduğunu sanırlar. Hattâ bütün sosyalistlerin bunu ileri sürdüklerini, halbuki bunun böyle olmadığı söylenince kaçamak yaptıklarını iddia ederler. Halbuki böyle bir şeyi, İngilteredeki sosyalistler bile iddia etmiş değillerdir. Meselâ, eski İngiliz sosyalistlerinden Robert Blatchford'un «Mesut İngiltere» adlı kitabında şu sözlere rastlarsınız: «Amelî sosyalizmde de işçiye ücret verilecektir. Muhtemel olarak idare edicilerin ücreti işçinin ücretinden yüksek olacaktır. Sanatkârların, doktorların, sair bilgili ve yüksek tecrübeli adamların ücreti dokuma işçisinin veya gemicilerin ücretlerinden fazla olacaktır.»

Blatchford'un bu kitabı, yaşlı okuyucularının da pekâlâ hatırlayacağı gibi birinci cihan harbinden önce İngilterede neşredilmiş olan en meşhur sosyalizm kitabıdır. (Bu kitap en aşağı iki milyon nüsha satılmıştır). Bu itibarla, sosyalizmde ücretlerin eşit olmayışını kabul etmekle sosyalistler, sosyalizmi kavramış olan her sosyalistin ötedenberi söylediklerini kabul etmiş oluyor.

KÖTÜLÜĞÜN ASLI EŞİTSİZLİK DEĞİL İSTİSMARDIR

Bütün sosyalistler bunu kabul etseler de bu doğru mu? Eğer sosyalizmde de halk yine ayni ücreti almıyacaksa onun kapitalizme üstünlüğü nerede kaldı? Kapitalizm kadar bu da müsavatsızlık ve adaletsizlik değil mi?

Öyle ise, burada azıcık daha duralım. Bizim bugünkü kapitalist ekonomi sisteminde asıl itiraz ettiğimiz başlıca nokta nedir? Bunu araştıralım öyleyse. Bizim kapitalizmde

itiraz ettiğimiz başlıca nokta ücretlerin eşit olmayışı, kalifiye işçinin kalifiye olmıyan işçiden daha çok ücret alması mıdır? Hayır, bizim itiraz ettiğimiz nokta bu değil. Bizim asıl itiraz ettiğimiz nokta, kapitalizmde en yüksek paranın, buna karşılık olabilecek bir işi olmıyana verilmesidir. Bizim itiraz ettiğimiz, muhtelif işçiler arasında ücret farkı olması değil, asıl en büyük parçanın —gerçekte pek çoğu hiç bir istihsal işi yapmıyan— zengin sermaye sahipleri sınıfına verilmesidir.

Başka bir tâbirle, bizim tenkit ettiğimiz şey, ücretlerde eşitsizlik değil, istismardır, başkalarının emeğinden yaşamaktır. Siz benden daha iyi bir işçi iseniz, siz benim meydana getirdiğim mahsulün iki mislini meydana getirebiliyorsanız benim aldığım paranın iki mislini aldığınız zaman beni istismar etmiş olmuyorsunuz. Ekonomik ve sosyal inkişafın bugünkü safhasında, ben sizden bunun için şikâyet edemem.

Mesele bundaki eşitsizlik değil. Asıl mesele, bugün —eğer istihsal vasıtalarına malikseniz— hiç bir şey yapmadığınız halde, benim aldığımın iki mislini değil, kelimenin tam mânasile, binlerce mislini alabilmenizdir. Buna istismar derler. Çünkü bu, sizin benim emeğimin sırtından yaşamanız demektir. Aldığınız servetin bir yerden gelmesi lâzım. Servet hiç yoktan meydana gelmez. O, benim emeğimden, milyonlarca işçinin emeğinden meydana gelir.

İşte, sosyalizmin kaldırmak istediği istismar, başkalarının sırtından yaşamaktır. Sosyalist bir cemiyet, en tecrübeli işçilerine en tecrübesiz işçisine verdiğinin iki mislini, hattâ on misli bile verse dahi istismarı tamamen ve mutlak şekilde ilga etmiş olur. Çünkü bunu yaptığı zaman da yine sadece yapılan iş için ücret verir, başka bir şey için değil, Kaldı ki, sosyalizmin bütün tuttuğu yol hiç şüphesiz ki eşitliği doğurur. Sosyalizm, çalışmadan kazanılan serveti ve istismarı kaldırmakla eşitliğe doğru ilk en bü-

yük adımı atmış olur. Ama bu, onun son adımı değildir. Hiç şüphe yoktur ki, herkese yetecek kadar bol istihsali gerçekleştirdikçe sosyalizm iktisadî eğitsizsizliği adım adım yokedecektir.

SOSYALİZM İNSAN TABİATINA AYKIRI MIDIR?

Bunu yapmak insanın tabiatına aykırı değil midir?

Bu, sosyalizme karşı yapılagelen eski bir itirazdır. Hükmünüzü siz verin; insanlara sırf yaptıkları işin değerine göre para vermek beşer tabiatına aykırı mıdır? Hiç çalışmayana hiç bir şey vermemek; basit ve iptidaî iş yapma durumunda olana kendisini ve ailesini insan gibi ve emniyet içinde yaşatacak bir karşılık vermek; daha iyi ve daha verimli iş görmek durumunda olana değerine göre bir karşılık vermek insan tabiatına neden zıd olsun? Bilâkis, bu insan tabiatına zıd olmak şöyle dursun, tamamile insan tabiatına uyan bir şeydir. Bu, insanları çalışmaya sevkedecek hırsı ortadan kaldırmak şöyle dursun, bilâkis bugünkü sistemde olduğundan on misli fazla, hem de ilmî bir şekilde düzenlenmiş olarak insanları çalışmaya sevketmek demektir.

Peki, diyeceksiniz ya müstesna kimselere, sanatkârlara, doktorlara, tabiattan istidatlı kimselere ne buyuralacak? Sosyalist bir sistemde onları yaratmağa sevkedecek ne var ki? Kâşifler, muhteriler ne olacak?

Sanatkâr, yazar, aktör, istisnaî kabiliyetli kimseler sosyalizmin bir nevi kalifiye işçileridir. Bu gibi işçiler, sırf üstün kabiliyetlerinden dolayı, hususî ve yüksek mükâfatlar alabilirler. Niçin almasınlar? Bu gibi işçiler cemiyete istisnaî değerde bir hizmet yapıyorlar demektir. Onlara istisnaî bir mükâfat vermeyi kendilerinden neden esirgeyelim? Bizim istediğimiz şey, bugün karşılığında cemiyete hiç

bir şey vermeyenlerden esirgenmeyen büyük mükâfatlardır.

Kâşifler, muhteriler de öyle. Onlar da eserlerinden dolayı hususî mükâfatlarla, ücretlerle karşılık göreceklerdir. Fazla olarak, onun için de hususî kalibileyitini bu hususî mükâfatlar karşılığında kullanmak bir borçtur. Bir muhteriin yaptığı yenilikten elde etmeyi bekleyeceği şey para mıdır, yoksa cemiyete hizmet mi? Bunların hangisi insan tabiatına uygundur? Gerçekte, bunların her ikisi de doğrudur. Bir kâşif, keşfinin karşılığı olarak kendisine bir şey verilmesini elbette ister. Sosyalizm bunu bol bol mükâfatlandırır. Fakat yine insan tabiatı bu kâşifin keşiflerinden herkesin faydalanmasını da ister. Sosyalizm, gayet basit ve tabiî bir şekilde insan tabiatının her iki tarafını da tatmin etmeyi sağlar.

O halde insan tabiatına aykırı olan kapitalizim midir?

Sosyalizmin insan tabiatına aykırı olduğu iddiasını ne zaman duysam işte benim hatırıma bu sual gelir: evet, kapitalizm insan tabiatına aykırı mıdır? Hükmünüzü siz veriniz: Çalışmayana en büyük karşılığı vermek, en ağır işi yapana en az karşılığı vermek insan tabiatına aykırı mıdır? Halkın yüzde doksanına, kendilerine daimî iş sağlamayı imkânsız kılacak kadar az bir para vermek insan tabiatına aykırı mıdır? Milyonlarca insanı, kendileri ve başkaları için istihsal edecekleri bir çok şeyler dururken, işsiz ve âtıl bir hale getirmek insan tabiatına aykırı mıdır? İstihsali sadece kârlı servetler getirecek şekilde yürütmek uğruna, yiyecekleri, giyecekleri ve daha bir sürü servet şekillerini bile bile imhâ etmek insan tabiatına aykırı mıdır? İnsanların işsiz kalmamasını, ancak birbirlerini öldürecek silâh fabrikaları işletmek suretile sağlayacak bir ekonomi sistemi insan tabiatına aykırı mıdır? Milyonlarca insanı, sırf dünya pazarlarını kimin kapacağını tayin etmek için,

birbirlerini boğazlamağa göndermek insan tabiatına aykırı mıdır?

Bütün bunlar insan tabiatına aykırı mıdır? Zannederim.

Sosyalizm, dünyanın ekonomik hayatını teşkilâtlandırmanın hususî bir yoludur. Sosyalizm ile kapitalizm arasındaki bütün farklar, kapitalizmde küçük bir zümrenin istihsal vasıtalarını ellerinde tutması, sosyalizmde bu vasıtaların herkesin mülkiyetinde bulunması farkına dayanır. Sadece bu noktada birinden ötekine doğru geçiş, dünyanın bugün içinde yuvarlandığı gıdasızlık, iktisadî buhran, işsizlik, emperyalizm ve harp gibi dertlerinden kurtulmayı sağlıyabilir. Memleketin istihsal vasıtalarındaki yâni sermayedeki mülkiyette böyle bir değişme olmaksızın bunların hiç birinden nihaî olarak kurtuluş yoktur.

II

KAPİTALİZMDEN SOSYALİZME

Sosyalizm, bir ütopi değildir. Sosyalist cemiyetin kuruluşu insanları bir anda evliya veya kahraman yapacak değildir. İnsanlar yine kusurlu insanlar olarak kalacaktır. Yâni, bütün dertler, bütün güçlükler, bütün mücadeleler yine var olacaktır. Fakat sosyalizm bize fırsat, imkân veriyor. Bundan faydalanmak yine bize kalmış bir iştir. Sosyalizm herkese tutabileceği bir iş hazırlayabilir, çalışmak isteyen her insana insanca bir hayat ve geçim sağlayabilir, seçtiği meslekte en yukarıya kadar yükselme imkânı verir. Sosyalizm fakirliği, harbi ve emniyetsizliği kaldırabilir. Bundan ne daha fazlasını, ne daha eksiğini yapabilir. Sözün kısası, sosyalizm herkese bir yuva kurmak, sıhhat ve emniyet içinde aile beslemek; bizi insan yapacak, bu kısacık ömrümüzde bizi bir dereceye kadar mesut edecek basit, esaslı bir kaç şey başarmak fırsatını verecektir.

Bütün bunların hepsi güzel diyelim. Fakat bunların İngilterede gerçekleştirilmesi mümkün mü? İngilterenin durumu başka memleketlerinkine benzemez.

Benzemiyebilir, fakat bu şartların farklı oluşu İngilterede sosyalist bir ekonomi sisteminin kurulmasına bunların daha az müsait olması demek değildir. Hattâ bilâkis, İngilteredeki şartlar bir çok bakımlardan sosyalizme çok daha elverişlidir.

Fakat yapılacak işler için gereken para nereden bulunacak?

İngilterenin siyasî hayatında sosyalizm tarafından olup da faal bir rol almış olan herkes sık sık bu sualle karşılaşıyor. Evet, para nereden gelecek? Sosyalizmden, yepyeni bir ekonomik sistem olarak değil de sosyalizme doğru bir ilerleyiş mânasında bahseden kimseler bile hep bu sualle karşılaşıyorlar.

İlk bakışta bu sual pek saçma bir sual gibi gözükür. Hakikaten İngilterede muazzam bir servet var. Sulh zamanında herkese insanca bir hayat seviyesi sağlıyacak kadar servet istihsal ediliyordu. Harp zamanı ise, İngilterede bundan da daha fazla servet istihsal edilebileceğini bal gibi göstermiştir. Bu bakımdan, derhal yapılacak muazzam ilerlemeler, yeni ve kökten teşkilâtlar için lâzım olan para pekâlâ vardır.

Bu doğru olmakla beraber, bu ilk bakışta mânasız gözüken sualin gerisinde gerçek bir mesele vardır: Acaba bugünkü kapitalist sınıf olmadan memleketi yürütmek mümkün mü? Bugün sanayiimizi idare eden bu insanlar olmadan sosyalist bir cemiyet kurup yürütebilir miyiz?

Bu endişe bazan başka bir şekilde de ifade ediliyor: Sosyalizme doğru daha kımıldadığımız anda kapitalistler bütün sermayelerinin hemen kaçırmıyacaklar mıdır?

Evet. Kapitalistler, ileri bir hükûmetin onların servetinden halkın faydalanmasını sağlıyacak tedbirler almasına mâni olabilirler, çok defa mâni de olmuşlar ve «seyyal sermaye» dediğimiz paralarını memleketten kaçırmışlardır.

Bunlar bankalarda yatan veya fazla zarar etmeden satılabilecek hisselere ve bonolara yatırılmış olan paralarını başka memleketlerdeki bankalara nakledebilirler.

Fakat gerçekten iş yapmak istiyen ileri bir hükûmet döviz kontrolü dediğimiz usul vasıtasile bunun pekâlâ önüne geçebilir. Gerçi böyle bir kontrolü yapmak teferrüatlı bir iştir. Fakat tamamile mümkündür. Şimdiye kadar hiç yapılmamış bir şey de değildir. Bütün harp boyunca tatbik

edilmiştir. Şimdi yapılacak şey, bu kontrolü ya yeniden kurmaktan veya devam ettirmekten ibarettir. Her ne hal ise, para sermayesinin kaçırılması meselesi, bugün henüz daha şimdiki ekonomi sistemini devam ettiren hükûmete karşı kullanılan bir silâhtan ibarettir.

Sanayie gelince; sanayiin millîleştirilmesi ve cemiyet tarafından işletilmesi meselesinde sermayenin kaçması bahis mevzuu değildir. Çünkü para sermayesinin kaçması bugünkü ekonomik sistemin devam ettirilmesini sadece güçleştirmiye yarar. Yeni bir ekonomik sistemin kurulmasına mâni olamaz. Esasen, kapitalistlerin para sermayelerini, bankalardaki hesaplarını vesaireyi başka bir memlekete naklettikleri zaman yaptıkları şey kâğıt parçalarını alıp götürmekten başka bir şey değildir. Halbuki istihsali yapan kâğıt parçaları değildir. İstihsal madenlerle, fabrikalarla, makinelerle, demiryollarile yapılır. Kapitalistler fabrikalarını, demiryollarını, omuzlıyarak Fransaya, Amerikaya gidemezler ya. Eşya halindeki sermayelerini kaçırmak ve böylece bunları sosyalistleştirmemize mâni olmak istiyen bu sermayedarlara karşı arzın cazibe kuvveti mükemmel bir engeldir!..

Bununla beraber, bu mesele bilhassa biz İngilizler için mühimdir. Çünkü biz İngiliz sosyalistleri kapitalizmden mümkün olduğu takdirde adım adım, derece derece kurtulmayı ve yerine sosyalist bir ekonomi kurmayı düşünüyoruz. Böyle bir geçiş bizi ansızın geçişin doğurabileceği muazzam ıstıraplardan kurtarabilir, ve gerçekte netice bakımından daha süratli olabilir.

Bunun için, İngiliz işçi partisi millîleştirilecek sanayiin sahiplerine tazminat vermeyi düşünüyor (tabiî bunu, el konacak sahalardaki hisselere karşılık hükûmet bonoları vermek suretile yapacaktır.) Fakat bu çeşit bir geçiş safhası hiç şüphesiz buna düşman olanların ekonomik sabotajlarına fırsat açacaktır. Bu itibarla kat'î karşı tedbirler alınma-

sı (meselâ icabederse yukarıda bahsettiğimiz döviz kontrolü tedbiri gibi tedbirler alınması) mutlak surette zarurî olacaktır.

Sermayedarların kendi tecrübelerini, idarî kabiliyetlerini başka memleketlere nakletmeleri pekâlâ mümkündür. Memleketin sanayiine sahip olan ve bu sanayii kontrol eden sınıfın memleketi terketmesine kimse karışamaz. O halde acaba, İngiliz işçilerinin ve onlarla birlik olacak orta sınıf halkın İngiliz sanayiini kendi başlarına işletmesi mümkün olacak mı?

Bu suale karşı «evet!» cevabının verilmesine tereddüdü mucip hiç bir sebep göremiyorum. İngiliz işçileri gayet kabiliyetli, tahsilli, ileri insanlardır. Bir çoğu, hayli mesuliyetli işler yüklenmeğe alışmıştır. İngiliz işçi sınıfı arasında idare, direksiyon ve teknik kabiliyet bakımından zengin bir kabiliyet hazinesi vardır. İngiliz işçilerinin istihsal sistemini yürütebilecek kabiliyette olmalarından şüphe edilmesi hakikaten şaşılacak bir şeydir.

Teknik tecrübe bakımından bizim işçilerimizden çok daha az elverişli durumda bulunmuş olan Rus işçileri bu işi başarabilmiştir. Rus halkının yüzde doksanı okuma yazma bilmezdi, pek az teknik tecrübeleri vardı, sanayi idaresi hususunda ise hemen hiç tecrübeleri yoktu. Halbuki uzun zamandanberi büyük sendikalar, kooperatifler idare etmiş olan, bu işler için gereken terbiye ve tecrübeye malik olan İngiliz işçilerinin kendi kabiliyetlerinden bir an bile şüphe etmeleri doğru değildir.

İngilterede sosyalizmin gerçekleşmesine engel olabilecek meselelerden biri de gıda meselesidir. İngiltere kendi kendini besliyebilir mi? İngilterenin İngiliz adalarında bütün halkı geçindirecek zarurî gıdayı yetiştirebileceğini isbat etmedikçe sosyalistler sosyalizmin mümkün olduğunu bize isbat edemezler.

Bu sualin en kısa cevabı şudur: Evet, İngiltere kendini besleyebilir, fakat buna ne lüzum var? Sosyalist bir İngilterenin, kendi toprağını azâmisine kadar kullanarak ve istihsalini en az yer tutan gıda nevileri üzerine toplıyarak kendini besliyeceğine hiç şüphe yoktur.

Fakat, sosyalist Britanyanın böyle bir işe kalkışması neden lâzım gelsin? Sosyalist bir Britanyayı, tıpkı şimdiki Britanyanın yaptığı gibi, kendine lâzım yiyecek maddelerini başka memleketlerden ithal etmekten menedecek ne var?

SOSYALİST CEMİYETTE DIŞ TİCARET

Bana öyle geliyor ki böyle bir sualin ortaya atılmasının sebebi, sosyalist bir cemiyetin —bilhassa dünyanın başka memleketleri kapitalist kaldıkça— dış ticaret yapamıyacağı kanaatinin yaşamasıdır. Halbuki bugün böyle bir kanaatin baştan aşağı yanlış olduğunu kat'î olarak biliyoruz; çünkü bugünkü yegâne sosyalist cemiyet olan Sovyet Birliğinin, dünyanın kapitalist ellerde bulunan her köşesiyle geniş bir dış ticareti vardır.

Sosyalist bir memleket, kapitalist memleketlerle dış ticaretini şu şekilde yürütür: Sosyalist cemiyet bir ihracat teşkilâtı kurar. Bu teşkilât sosyalist olan memleketin kendine mahsus olan mahsullerini dünya piyasalarında elde edebileceği azamî fiyata satar. Bu satışla elde ettiği altın veya yabancı döviz ile kendine lâzım olan ithal maddelerini satın alır. (Meselâ Rusya kürk, petrol, buğday, kereste ve saire sattığı gibi makine, lâstik, teknisyen emeği satın alır.)

O halde, İngilterenin de ayni şeyi yapmasına ne mâni var? Sosyalist İngiltere kömür, makine, mensucat maddeleri ve dünya pazarlarında İngiliz ihracatına has olan diğer maddeleri satmak için bir ihracat teşkilâtı kuracaktır. Bu satıştan elde ettiği para ile kendine lâzım olan buğday, tereyağı, et, ham madde ve saireyi satın alacaktır.

Bu pek basit bir iş olmakla beraber, meselinin bir hususiyetine dikkat etmemiz lâzım. Sosyalist bir cemiyet, ihracat sanayiini ücret seviyesini, dünya pazarlarında muayyen bir zamandaki ihracatının karşılığı olarak alacağı fiyat ile tesbit etmez. Meselâ, sosyalist İngilterenin, muayyen bir zamanda dünya kömür fiyatının çok düşük olduğunu gördüğünü farzedelim. Şimdi, kömür istihsal eden kapitalist memleketlerle rekabet etmek için İngiliz kömür işçilerinin ücretlerini ancak onların yaşayabilecekleri kadar düşük bir seviyeye indirmesi mi lâzımdır?

Hiç şüphesiz ki asla böyle bir şey icabetmez. Sosyalist bir İngiltere, İngiliz kömür işçilerine yine münasip seviyede bir ücret ödemeğe ve kömürü için dünya piyasalarında elde edebileceği en iyi fiyatı almağa devam edecektir.

Eğer bu kömür işi veya sair hangi bir ihracat işi ziyanına işleyen bir hale gelirse, iç pazarlar için çalışan diğer sosyalize sanayiin istihsal fazlasından veya icabederse umumî vergilerden bunu telâfi edebilir.

Hülâsa, sosyalist bir memleket, belli başlı ithalât eşyası fiyatları da düşmedikçe, belli başlı ihracat eşyasının fiyatları düştüğü takdirde çok az ölçüde zengin olmaktan kaçınamaz. Fakat bunun yükünü, bahis mevzuu olan ihracat sanayiinde çalışmakta bulunan işçilerin sırtına yüklet-mekte mutlak bir zaruret yoktur. Bu yükün cemiyetin bütün fertleri tarafından eşit surette taşınmasını düzenlemek pek kolaydır.

Hiç şüphesiz bu itirazı ileri sürenlerin çoğunun kafasında başka bir düşünce var. Onların düşündüğü şey, dünyanın başka memleketlerinin sosyalist olmuş bir İngiltere ile ticaret yapmak istemiyecekleri endişesidir.

Halbuki bir defa şunu hatırlamamız lâzımdır ki, böyle bir siyaset ne kadar teşkilâtlı bir şekilde görülürse görülsün bu memleketler için bir siyaset halinde devam edemez. İngiliz piyasası, meselâ yeni Zelânda, Avusturalya, Kana-

da, Danimarka, Arjantin gibi memleketlerin ekonomik hayatı için hayli önemlidir, çünkü bu memleketlerin ihracatı bizim için önemlidir. Bu memleketlerdeki geniş menfaatler, hükûmetleri bizimle ticaret etmekten kaçındıkları takdirde, büyük zararlara uğrar.

Fakat bizim asıl düşündüğümüz nokta, İngilterenin böyle bir muameleye daimî bir siyaset olarak maruz kalması değil, âdeta bir harp durumuna maruz kalmasıdır. Sosyalizme düşman kapitalist memleketlerin donanmaları, hava filoları sosyalistleşmiş bir İngiltereyi abloka ederek onu boyun eğinceye kadar açlığa mahkûm edemezler mi?

Şüphesiz, bu mühim bir mesele. Britanya pek tabiî olarak kendisile dünyanın diğer yerleri arasında ticarî mübadelenin devamına muhtaçtır. Fakat böyle bir abloka meselesinin sosyalizmle hiç bir alâkası yoktur.

Gerçekte, bugünkü kapitalist bir İngiltere böyle bir abloka teşebbüsü tehlikesine sosyalist bir İngiltereden daha çok maruzdur. Kapitalist İngiltere böyle bir teşebbüsle iki defa karşılaşmıştır. Bunlar her iki defasında da hemen hemen muvaffak olmak üzereydi. 1917 de ve 1941-42 de Alman emperyalist rakiplerimiz denizaltılarile bizi abloka altına aldılar ve bunda muvaffak olmalarına da çok bir şey kalmamıştı. Birbirine rakip olan kapitalist imparatorlukların birbirlerine saldırışları kadar şiddetli mücadele görülmemiştir. Şu halde, kapitalist olarak kaldığımız zaman da sosyalist olduğumuz zamanki kadar abloka tehlikesine maruzuz.

Şüphesiz ki, sosyalizme gitmek böyle bir teşebbüse maruz kalmak tehlikesini bertaraf etmez. Fakat bu tehlikenin sosyalizmle ilgisi yoktur. Doğru olan şey şudur ki sosyalist bir İngiltere, düşman bir dünyada varolabilmek için kapitalist olduğu zamankinden ne daha çok ne daha az derecede etrafındaki deniz ve hava yollarına hâkim olmıya mecburdur. Fakat sosyalist bir İngiltere bunu, kapitalist bir İngil-

tereden çok daha iyi başarabilir. Bugün kapitalist dünyanın da esefler ederek anlamıya başladığı gibi, sosyalist ekonomi sisteminin kurulması bir memleketi son derecede kuvvetlendirir.

BÜTÜN DÜNYA NE OLACAK?

Peki, dünyanın diğer memleketleri ne olacak?

Esasen yukarıda söylediğimiz mülâhazalar boşunadır, çünkü Britanyanın sosyalist oluşunun dünyanın diğer memleketleri üzerinde hiç bir değişikliğe sebep olmıyacağı kanaatine dayanıyor. Halbuki böyle bir şey imkânsızdır. İngilterede kapitalizmin yok edilmesi bütün dünyayı sarsan bir hâdise olacaktır.

Bu, büyük bir memleketin daha kapitalist kampından sosyalist kampına geçmesi demek olacaktır. İkisi arasındaki kuvvet muvazenesindeki böyle bir değişikliğin dünyanın diğer bütün memleketleri üzerinde müthiş akisleri olacaktır. Esasen, sosyalist bir İngiltere dünya yüzünde tek başına kalacak da değildir. Fazla olarak bugün henüz daha tam sosyalist olmamakla beraber, iki büyük dominyonumuz da, Avusturalya ve Yeni Zelânda'da, işçi hükûmetleri vardır. Emin olabiliriz ki, İngilterede işçi hükûmetinin kurulması Britanya câmiasının daha çok kaynaşmasına geniş ölçüde hizmet edecektir.

İLK ADIMDA DÜŞÜNÜLECEK ŞEYLER

Şu veya bu sahada sosyalizmin nasıl tatbik edileceğine dair ciltlerce kitap yazmak mümkündür. Asıl yapılacak şey, sosyalist bir İngilterede şu veya bu ekonomik meselenin nasıl halledileceğine dair kılı kırk yaran projeler kurmakla vakit geçirmek değildir. İşin kendisine gelmeden önce

bunları bütün teferrüatile bilemeyiz. Asıl yapmamız lâzım gelen şey, bütün gayretlerimizi kapitalizmin kötülüklerine bir son vermek yolunda toplamaktır.

Daha ileriye ait hedefimizin mahiyetini kavramak yolunda çalışmakla beraber, biz şimdi önümüzde bulunan kötülükleri ortadan kaldırmıya çalışalım. 13 buçuk milyon İngiliz halkının sulh zamanındaki gıdasızlığına bir son vermiye çalışalım; işsizliği kaldırmıya gayret edelim; her İngiliz işçisine insan gibi ve emniyet altında çalışma imkânını sağlıyalım; evvelâ harplere, haksızlıklara ve istismara bir son verelim. O zaman göreceğiz ki bu kötülüklerin kaldırılması kapitalizmin adım adım tasfiyesi ve sosyalist ekonomi sisteminin kuruluşu demek olacaktır.

Çünkü hiç bir faydalı ilerleyiş yoktur ki bizi sosyalizme doğru götüren bir adım olmasın. Bununla beraber, şu veya bu ilerlemeleri başarmak bizi rahat ve kolay bir yoldan sosyalizme götürmez. Zamanımızın kötülüklerinin hiç biri çabalama ve mücadele yapılmadan hemen ortadan kalkacak gibi değildir.

HARPTEN SONRA

Öyle gözüküyor ki sosyalizme varmak için yapılacak mücadele bu harpten sonra yeni bir takım şartlar altında cereyan edecektir. Hükûmet, işsizliğin tekerrürüne mâni olacak, sosyal hizmetleri teşmil edecek, tahsil imkânlarını yayacak muhtelif projeler ilân etmiştir. Eğer bu projeler tatbik edilirse, benim kanaatimce, gerçekten faydalı olacaklardır. Bununla beraber, bunlar üzerinde bazı noktalara dikkat etmemiz gerekir:

Birincisi, bunlar 43 milyon insanın 1939 un eski şartlarına dönmeğe razı olmıyacaklarının artık aşikâr bir hale

gelmiş olmasından dolayı hükûmet tarafından ilân edilmişlerdir (*). Bu projeler, artık önüne geçilmez olduğu için yapılmamasına imkân olmadığı için, halk daha da fazlasını istemeğe, hülâsa, memleketin topraklarını ve sanayiini eline almağa kalkışmasın diye vadedilmişlerdir.

Harbin, bizi idare edenlerin zihniyeti üzerine hiç bir tesiri olmamıştır demek istemiyorum. Harp içinde hepimiz ayni geminin içinde bulunuruz. Bu harpte hepimiz öyle bir geminin içinde idik ki 1940 yazında az kalsın batıyordu! Fazla olarak, harpten sonra Britanya dünyada kuvvetli bir durumda bulunmak isterse atacağı adıma dikkat etmesi lâzımdır. Bu itibarla bir zaman için ve bir dereceye kadar gerçek millî alâkanın doğması; Britanyanın hâkim sınıfının memleketin ekonomik hayatını teşkilâtlandırmak, hususî teşebbüsün en menfaatperest taraflarını kontrol etmek, 43 milyonu hiç değilse daha verimli ve daha tecrübeli işçi haline gelecek şekle sokmak, bunların yerini alacak evlâtları yetiştirecek sıhhatli aileler beslemek suretile memleketi bir müddet için ve bir dereceye kadar kuvvetlendirmeğe çalışması mümkündür.

Bizim tazyiklerimizle millî durumun icapları el birliği ederek başımızdakileri böyle bir siyaset takibine zorlıyabilirse, bu büyük bir avantaj olacaktır. Çünkü bütün bunlar sosyalizm istikametine doğru gidiştir. Diğer taraftan, geçen harbin hemen peşinden gelen devrin tarihi, geçen harbin son yıllarında da büyük büyük vaatler yapıldığını, fakat daha sulhün ilk yıllarından itibaren bu vaatlerin tutulmadığını bize hatırlatmalıdır. Bütün projelerin ve raporların birer kâğıt parçasından ibaret kalmasını istemezsek bunları bizim ele alarak başarmamız lâzımdır.

(*) Bu yazı, İngilterede sosyalist hükûmetin iş başına gelişinden önce yazılmıştır. — Çeviren

Bizim yapabileceğimiz en iyi şey ise sosyalizmin kendisi için çalışmaktır. Eğer sosyalizmin kendisini istiyorsak reformlarla, siyasî ilerlemelerle bir çok şeyler elde edebiliriz. Fakat bu reformların hiç biri meselelerimiz için temelli halsuretleri değildir. Bunlar, ancak sosyalizme doğru birer basamak sayılırlarsa o zaman işe yarayabilirler. Fakat merdiven basamakları üstüne ev kuramazsınız!

Bir nokta daha: Sosyalizm sadece daha iyi bir ekonomi sistemi değildir. Sosyalizm ayni zamanda ve her şeyden önce bir idealdir. Yeryüzünde bir zaman gelip insanların yaşayacağı şekli bize gösteren çok yüksek bir idealdir. Bu ideali tam mânasile gerçekleştirmek bir çok nesillerin gayretlerile olacaktır. İşte bundan dolayıdır ki milyonlarca insan, memleketlerini sosyalist bir cemiyet haline getirmenin kendilerini bugün bütün varlıklarile hasredecekleri kadar büyük ve yegâne dava olduğunu anlamaktadır. Bütün hayatımızı vakfedeceğimiz bunun kadar ulvî ve ölmez bir dava olabilir mi?

İşte bundan dolayıdır ki, bizim umduğumuzdan daha iyi çıksa bile, yarım ıslahatlar asla tam iş olmıyacaktır. Bugünün bizleri, ancak ve ancak sosyalizm idealini Britanyada gerçekleştirmeğe çalışmakla vazifemizi tamamlamış sayılabiliriz.

III

Sosyalizme Nasıl Varılacak?

Fakat sosyalist bir cemiyeti kuracak kudreti elde etmedikçe onu kurmak mümkün değildir. Kuvvet meselesi, siyasî hayatın büyük bir meselesidir. Bir cemiyete hâkim olan kimseler kimlerdir?

Bir memlekete hâkim olan kimseler, o memleketin topraklarına ve sanayiine sahip olan kimselerdir. Bu en esaslı siyasî bir gerçektir. Ancak bu gerçeğe dayanarak siyasetten bahsetmek mümkündür.

Fakat acaba bu gerçek, sanıldığı kadar aşikâr mıdır?

Meseleyi şöyle ele alalım: Öyle bir memleket farzedelim ki orada muayyen bir takım insanlar memleketin bütün suyuna sahip olsun. Bu su sahipleri bu memleketin hâkimleri olmıyacak mıdır? Bunların memleketin suyunu ellerinde tuttukça halka istediklerini yaptırabileceklerini size bir çocuk bile söyleyebilir. Yine farzedelim ki bu memleket halkı, kendilerini idare edecek olan kimseleri seçmek hürriyetine de maliktir. Su sahipleri bunlara, eğer bizi seçmezseniz, suyu keseriz diyeceklerdir. Demek ki, bu halkın kendilerini idare etmesini istedikleri kimseleri seçmek hakkının ve hürriyetinin fiiliyatta hiç bir kıymeti yoktur.

Bugün Britanyadaki durum bu kadar kötü değilse bile, aşağı yukarı böyledir. Hayatımızı sağlamamız için elzem olan istihsal vasıtaları 4 milyon kişinin elindedir. Bu 4 milyon kişinin bir tanesini bile parlâmentoya veya hükûmet teşkiline seçmemek hususunda tam hürriyete malikiz.

Amma bunu yaptığımız takdirde bu 4 milyon, suyu kesmeğe başlıyabilir. Daha açıkçası, bunlar istihsal vasıtalarını kullanmamaya ve bizi kullanmaktan menetmeğe kalkışabilirler. Yâni, malî buhran dediğimiz veya panik dediğimiz şeyi meydana getirerek bizi işsiz ve yoksul bırakabilirler. Buna karşı tedbirler almadıkça, hepimizi uslandırıp yola getirinceye kadar bizi bu halde bırakırlar ve nihayet bizi idare etmeleri için bu dört milyonluk kütlenin temsilcilerini bize ister istemez seçtirirler!

Demek ki, kim ki bir memleketin «istihsal vasıtaları»na sahiptir, o memlekete hâkim olan odur; o memleketin anayasası ne olursa olsun bu böyledir, tâ ki ve meğer ki bunlar bu istihsal vasıtalarını kontrol etmekten veya onlara sahip olmaktan uzaklaştırılmış olsun.

Demek ki, sosyalizmin yolu, siyasî iktidarın bu 4 milyonun elinden alınarak 43 milyonun eline verilmesinden geçer. Fakat bu, memleketin sadece hükûmetini değiştirmesinden çok daha büyük bir iştir. Bu iş, millî veya muhafazakâr bir hükûmet yerine bir işçi hükûmeti getirmekten de daha büyük bir iştir. Böyle bir hükûmet değişmesi bu istikamette sadece ilk adımdan ibarettir. İşte bunun içindir ki bütün sosyalistler hükûmeti değiştirmek için çalışıyorlar.

Fakat, hükûmetin değişmesile iktidar 4 milyonun elinden 43 milyonun eline geçecek sanırsak kendimizi aldatmış oluruz.

O halde, iktidarın böyle el değiştirmesi nasıl gerçekleştirilecek? Bunu bilemem. Çünkü bunu söylemek için hâdiselerin gelecekteki seyrini kestirebilmem lâzımdır. Bu, kuvvet kullanarak mı olacak? Bunun için bir ihtilâl, bir vatandaş harbi mi olması lâzım? Böyle bir korkunç imtihandan geçmeden sosyalizme varmak mümkün değil mi?

Bu mesele gerçekte pek karışık bir mesele değildir. Bizim kafamızı karıştıran şey, menfaatleri her hangi bir de-

gişikliğin yapılmasına müsait olmıyanların sözcülerinin bu meselede kopardıkları propagandalardır. Çünkü bunlar, sosyalistlerin kötü insanlar olduklarını, işleri güçleri sırf şiddet için şiddet kullanmak olduğunu, demokratik kararlara riayet etmediklerini yayıp dururlar.

Bütün bunların yalandan başka bir şey olmadığına şüphe yoktur. Bu memleketin içtimaî bir ihtilâl ve vatandaş harbine sürüklenmesini önlemek için elinden geleni yapmak istememek için timarhane delisi olmak lâzımdır. Timarhane dışında bunu isteyecek bir kişi bile yoktur. Biz sosyalistler bu memleketin demokratik sistemini muhafaza etmek istiyoruz. Gerçekte, faşistlerin ve onların dostlarının demokrasiye karşı her gün yaptıkları hücumlardan onu müdafaa etmek için vaktimizin büyük bir kısmını harcayan biziz.

Fakat biz şöyle diyoruz: Halk değil sosyalizme, hattâ 4 milyonun mülkiyet haklarına zararlı olabilecek ıslahatı yapacak bir hükûmete reyini verdiği takdirde bile, biz bu 4 milyonun mümessillerinin demokrasiye muhakkak riayet edeceğine inanarak halkı aldatamayız. Bunlar, az evvel yaptığım teşbihte olduğu gibi, kendilerine rey vermediğimiz takdirde suyu pekâlâ kesebilirler. Demokratik bir hükûmet gerçek mânasile ileri kanunlar yapmağa kalkışır kalkışmaz malî bir panik, bir buhran yaratabilirler.

Demokratik bir hükûmetin böyle şantajlara boyun eğmemesi lâzımdır. Sermayedarların sabotajlarına rağmen, programında sebatla yürümesi lâzımdır. Zaruret hâsıl olursa, sanayicilerin işletmek istemediği sanayi şubelerine el koyup halka işini iade etmesi lâzımdır. Biz, bu 4 milyonun temsilcilerinin ekonomik sabotajla korkutamadıkları hükûmetin böyle azimli hareketine karşı şiddet kullanarak mukabele etmeğe kalkışabileceklerinin mümkün olduğunu da inkâr edemeyiz.

Böyle bir hal karşısında, bir mücadelenin bilfiil patlak vermesini önlemek meselesi, demokrasi hükûmetinin bu 4 milyonun ve onların temsilcilerinin memleketi bir anarşiye sokmalarına imkân vermeyecek şekilde süratli hareket etmesine bağlıdır. Bir kelime ile, mürtecilerin kullanacakları şiddet hareketini yegâne mümkün olan yoldan karşılamak hakkımızı, yâni demokrasinin düşürülmesini önlemek için meşru iktidarın süratle, kısa ve kat'î şekilde kullanılması hakkını muhafaza ediyoruz. Meşru iktidar ise, son tahlilde, meşru bir şekilde seçilmiş bir hükûmetin polis kuvvetini ve diğer silâhlı kuvvetleri (buna başvurmak mutlaka temenni edilmiyen bir şey olmakla beraber) bu dik kafalı azınlığa memleketin idaresini kabul ettirmek için kullanması demektir.

Prensip itibarile, şiddet kullanılması veya kullanılmaması bahsinde bundan başka söylenecek söz yoktur. Hiç şüphe yoktur ki herkes, içtimaî değişikliğin mümkün olan en sulhçu şekilde olmasını ümit etmektedir. Fakat, 4 milyonun evvelâ ekonomik sonra maddî şekilde ve karşılık görmeden cebir kullanarak içtimaî değişikliğe engel olmalarına müsaade edemeyiz. Çünkü, bugünkü idarecilerimizin kapitalist sistemin kaldırılmasına mâni olmak için şiddet kullanmaları ihtimali yüzünden kapitalizmin ebediyen devamına müsaade etmek bütün dünyayı sonsuz cihan harplerine mahkûm etmek demektir.

O halde, İngiltereyi sosyalist bir memleket haline getirmek işi kime düşüyor?

Bunu yapacak olan bizlerden başka kimse olamaz. Ancak Britanya halkının, istihsal vasıtaları üzerindeki bütün mülkiyetini kaybetmiş olan 43 milyonun bu memleketi sosyalist bir memleket haline getirmek işini başarması lâzımdır. Aksi takdirde bu yapılamaz. Fakat bu 43 milyon insan hazırlıksız ve teşkilâtsız, birlikte hareket ede-

mez. Onların müşterek menfaatlerini ve müşterek gayelerini anlamaları lâzımdır.

Bu müşterek gayeleri gerçekleştirecek teşkilâtlar kurması lâzımdır. Memleketlerini sosyalist bir cemiyet haline getirmek gibi çok şumüllü bir gaye mevzuu bahis olunca teşkilâtlarını birleşik bir hareket haline de getirmeleri lâzımdır.

Kapitalizmin kendi içinde, onun yerini alacak olan teşkilâtın tohumu yetişmiştir. Kapitalizmin halka empoze ettiği şartlara karşılık olarak işçilerin menfaatlerini korumak maksadile bir takım teşkilâtlar doğmuştur. Bunlar sendikalar, kooperatifler ve işçi sınıfının siyasî partileridir. Bu teşkilâtların meydana getirdiği işçi hareketi, 43 milyonun 4 milyonun mutlak idaresine karşı hiç olmazsa bir dereceye kadar kendilerini koruma insiyaklarının bir ifadesidir.

İşçi sendikaları, iş verenlerin işçilerin fikrini almadan ücret seviyelerini, çalışma saat ve şartlarını istedikleri gibi ancak geçinebilecek bir ölçüde tutmasına mâni olur. Kooperatifler teşkilâtlanmış müstehliklerin bu 4 milyona bir kâr fidyesi vermeksizin ihtiyaçlarını belirli bir hadde kadar gidermesini mümkün kılar. İşçi sınıfının siyasî partileri, 4 milyonun temsilcilerini sıkıştırarak 43 milyon için sosyal hizmetler, tekaüdiyeler, sigortalar vesaire şeklinde fedakârlıklar koparır. 43 milyonun menfaatlerini temsil edecek olan yeni devlet işte bu işçi hareketinden doğacaktır.

İngiltere işçi hareketinden başka bir vasıta ile sosyalist bir memleket haline getirilemez. Bundan dolayıdır ki, sosyalistler için işçi hareketini tenkit önemli bir mesele teşkil etmez. İngiliz işçi hareketinin, insan yapısı olan her şey gibi bir çok noksanlarla dolu olduğunu herkes bilir. Fakat sosyalistler için bu noksanların varlığı işçi hareketine katılmamak için asla bir sebep teşkil etmez: Bilâkis, bu

noksanlar her sosyalistin işe daha kuvvetle sarılması zaruretini fazlalaştırır.

Sosyalizm bir millete tepeden kabul ettirilmez. Onu ancak bizim elde etmemiz lâzımdır. Bu da gösteriyor ki hükûmetin harp sonrasına ait kalkınma plânları (bunların bazıları, gerçekten tatbik sahasına konursa önemli olmakla beraber) hiç bir zaman sosyalizmin yerini alamaz.

Sonra, maalesef sosyalizm kendisinden doğrudan doğruya faydalanacak olan 43 milyonun hemen sosyalizmi incelemeğe koyulması ve onu meydana getirmeğe karar vermesile de gerçekleşecek bir şey değildir. Halkın kafası maalesef böyle işlemiyor. Bunun içindir ki mümkün olduğu kadar çok kimsenin sosyalizmi ciddî bir şekilde tetkik etmesi lâzımdır; bu ise bu eser gibi başlangıç mahiyetindeki bir kitapçığı okumakla iktifa etmek demek değildir. Sosyalizmi tetkik etmek demek iktisat, siyaset nazariyesi ve ilmî felsefeyi hiç değilse bir üniversite mezunu olacak ölçüde okumak demektir. Fakat hiç şüphe yoktur ki bunu halkın ancak küçük bir azınlığı yapabilir. Öyleyse, sosyalizm ancak zaten yapılmakta olduğu şekilde başarılabilir, yâni ancak bu memleketin, kolu ve kafasile ücret karşılığında çalışan işçi halkının sendikalar, kooperatifler ve siyasî bir parti halinde birleşmesi ve sonra bu üç teşkilâtı bir «işçi hareketi» halinde kaynaştırması ile başarılabilir. İngiliz halkı bunu kitaplarda okuduğu her hangi bir nazariyeye cevap olsun diye değil, günlük hayatlarının amelî ihtiyaçlarına karşılık olarak yapmış ve yapmaktadır. İşçi sendikalarını çalışma saatlerini ve ücretlerini müdafaa etmek için; kooperatifleri kâr vurgunculara karşı kendilerini korumak için; işçi partisini hükûmeti sosyal hizmetleri genişletmiye, maarifi yaymağa ve daha bir sürü reformlar yapmağa mecbur etmek için kurmuşlardır. (Tarihî bakımdan, işçi partisi 1900 sıralarında sermayedarların par-

lâmentodaki temsilcilerinin şiddetli hücumlarına uğrayan sendikaları korumak için kurulmuştu).

İşte, işçi hareketinin bu amelî ihtiyaçlar karşısındaki işinin devam etmesiledir ki onun içinde bulunanlar her gün biraz daha bütün bu faaliyetlerin bir istikamete doğru gitmekte olduğunu anlamaktadırlar: Bu istikamet sosyalizm istikametidir. İleriye doğru her yeni bir adım atıldıkça âdil ve mesut bir memleketin hedefine, kapitalizm kaldırılmadıkça ve onun yerine sosyalizm kurulmadıkça, ulaşamıyacağı biraz daha iyi anlaşılıyor. Sosyalizm arzusu, çalışan halkın bir an evvel daha iyi yaşama şartları elde etmek uğruna yaptıkları savaştan tabiî bir şekilde doğup gelişmektedir. Bunun için, Britanyanın sosyalist bir memleket haline getirilmesi işinde gerçekten yararlı olmak isteyen herkesin işçi hareketinin bir parçasına katılıp vazife görmesi lâzımdır.

Sosyalizm hakkında sadece kitap okumak veya onu nazarî olarak müdafaa etmek, kâfi değildir. Asıl yapılacak şey, Britanya halkının hayat şartlarını iyileştirmek için işçi hareketinin amelî ve güç işlerine şu veya bu şekilde kendinizi katmaktır.

SOSYALİZM NEDİR?

Tanınmış İngiliz iktisatçısı **John Strachey**'nin yazdığı bu kitap sosyalizm hakkında özlü ve faydalı bilgiler vermektedir.

«Plânlı ekonomi», «sosyalizm» gibi meselelerin aydınlarımız arasında sınırlı bir şekilde de olsa artık münakaşa edilebildiği, halkın da dikkatini yavaş yavaş çekmeğe başladığı şu sıralarda kitabın çevresini yayınlamayı faydalı bulduk.

Sosyalizm hakkında dilimizde yayınlanmış başka eserlere göre gerek ifade ve üslûp, gerekse meselelerin ele alınışı bakımından büyük bir sadelik taşıyan bu eserin, sosyalizm konusundaki bilgilerimizi karışıklık ve bulanıklıktan biraz olsun kurtaracağını umuyoruz.

SOSYAL YAYINLAR — Cağaloğlu Yenihan
Kat : 4 - No. 37 — İSTANBUL

KAPAK KOMPOZİSYONU SAİD MADEN
KAPAK BASKISI BOZAK MATBAASI

FİATI 2.00 KURUŞ